

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева,
СУ Св. Климент Охридски

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, Докторска програма: „Педагогическа и възрастова психология”

Автор: Магдалена Милкова Герева

Тема: Творческа мотивация, процъфтяване и психологически

типове при лица в зряла възраст, занимаващи се с изкуство и култура

Научен ръководител: доц. д-р Кирилка Тагарева

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД21-2132 от 14.12.2022 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Творческа мотивация, процъфтяване и психологически типове при лица в зряла възраст, занимаващи се с изкуство и култура“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, Докторска програма: „Педагогическа и възрастова психология”.

Автор на дисертационния труд е Магдалена Милкова Герева – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Психология: с научен ръководител доц. д-р Кирилка Тагарева от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Магдалена Милкова Герева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

2. Кратки биографични данни за докторанта

Според приложените биографични данни Магдалена Герева владее руски и английски език. Завършила е гимназия с преподаване на чужди езици Иван Вазов – Пловдив. През 1990 г. завършва магистърската програма по психология в СУ „Св. Климент Охридски“ с тема на дипломната работа: „Промени в ценностната система и социалните представи на студентите“. През 2012 г. завършва магистърската програма Мениджмънт на сигурността и отбраната на ВА „Г. С. Раковски“, София с тема на дипломната работа: „Мултикултурната идентичност – фактор за обществена сигурност“. От 2018 г. е задочен докторант в ПУ Паисий Хилендарски. За периода 2005 – 2012 г. завършва обучение по Позитивна психотерапия към Българското дружество по позитивна психотерапия, има завършени две специализации – по военна психология и психологически операции във ВА Г. С. Раковски, София и по Авиационна психология във Военно-медицинска академия, София и следдипломна квалификация по когнитивно-поведенческа психотерапия на депресии. От 1991 г. до момента работи към Института по социология, БАН, като експерт и експерт психолог основно в областта на управление на човешките ресурси, а понастоящем като главен експерт в Отдел „Култура, археология и културно наследство“ в община Пловдив. Приложената биографична справка показва и изключително богатия опит на Магдалена Герева като експерт в социалната сфера и конкретно в областта на културата и изкуството през последните години, което е обвързано и с изследователския ѝ интерес.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационният труд е в широката перспектива на оптимално функциониране и постигане на благополучие и разгръщане на личния потенциал. Докторантката разглежда креативността и творчеството като път към благополучието в индивидуален и социален аспект в парадигмата на позитивната психология. Тя се насочва към слабо изследваните въпроси за връзката между психологичния тип и творческата нагласа и процъфтяването и между творческата мотивация и процъфтяването.

Темата за творческата мотивация във връзка с благополучието и индивидуалните особености е изключително актуална в общата парадигма на оптимално развитие и функциониране през целия жизнен цикъл и разгръщане на личния потенциал и е в линията на психичното благополучие като превенция и надхвърлящо концепцията за психично и общо здраве, особено в период на живот в криза. Тя има директни изражения в научно-приложен аспект и дава възможност за развитие в изследователски, академичен и консултативен план. Докторантката интегрира различни из-

следователски перспективи и очертава новите възможности и посоките за продължаване на работата в областта.

Магдалена Герева определя пресечните точки в психологическите подходи, ясно фокусира изследването си и аргументирано извежда предмета, обекта и целта на дисертационния труд. Дисертабилният характер на изследването е подчертан и от избора на възрастов диапазон, към който е насочено. Безспорна е и приложната стойност на избраната тема.

4. Познаване на проблема

Магдалена Герева обхваща изключително широко поле, като съумява да систематизира и представи съдържателно и аналитично развитието на изследванията в различни направления, като с вещина излага в съпоставителен план подходите към разглеждане на мотивацията и творческата нагласа, благополучието, личностното развитие във възрастов план и психологичните типове. Следва да се отбележи и много широката изследователска култура и извън полето на психологията. Магдалена Герева демонстрира изключително задълбочено познаване на темата и умения за прецизна работа с научен текст. Дисертационният труд е написан на много висок академичен стил, с ясен изказ и отлична логическа и съдържателна структура.

Очертавайки творческата нагласа във връзка със самоосъществяването и креативният импулс в основата на личностното развитие, докторантката извежда собствена формулировка за креативността като многомерен феномен.

5. Методика на изследването

Методиката е прецизно подбрана за поставената цел. Включени са три инструмента, адаптирани за България: Индикатор за изследване на психологичния тип на Майерс-Бригс (126 айтема), Скала за творческа мотивация на Пол Торанс (18 айтема) и Скала за процъфтяване на Ед Дийнър (8 айтема) която дисертантката разглежда като общ измерител с две подизмерения – индивидуално и социално процъфтяване.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд обхваща 235 страници и е структуриран в класическите три глави: теоретична, дизайн на изследването и резултати с увод, заключение, литература и приложения. Резултатите са илюстрирани с 62 таблици, 12 фигури и 16 схеми. Литературата включва общо 171 източника, 46 на кирилица и 125 на латиница. Следва да се отбележи използването както на класически източници, така и на много нови изследвания и включването на проучвания по темата, провеждани в България.

В първа глава обособените параграфи са свързани с трите разглеждани от автора конструкта. Докторантката проследява развитието на изследванията и извежда основните акценти, като ясно, фокусирано и изчерпателно изгражда изследователската си рамка.

Магдалена Герева разглежда креативността и творческата мотивация в съпоставителна перспектива, проследявайки връзката със смисъла на живота, щастието, благополучието, продуктивността, самоосъществяването, междуличностните отношения, социалното признание, локуса на контрол, себевъзприемането и взаимодействието със средата. Описва моделите за изследване на креативността и творческата мотивация, перспективата на хуманистичната и позитивната психология, като прави паралели и между креативността и състоянието поток, майндфулнес, мултикултурния подход и позитивната психотерапия и реконструиране на личния опит и преживявания.

По отношение на благополучието изяснява пресечните точки на условно разграничените хедонистична и евдемонична перспектива, както и социалното благополучие и интегрирането им в концепцията за процъфтяване, чиито модели описва. Изяснява многоизмерността и препокриването на различните подходи и терминологично смесване. Обзорът е много обширен и в развитиен план, като докторантката систематизира различните теории, включително за възникващата зрялост, засяга аспекта на преминаването през нормативните възрастови кризи, решаване на задачите на развитие, като разглежда периода на зрелостта в линията на индивидуация и постигане на интегрирана цялост.

Специално следва да се отбележи отличното боравене с понятията и ясното им разбиране и представяне. Невероятно богатият литературен обзор е добре систематизиран и са направени коректни връзки в собствения фокус на докторантката - креативния импулс като основа за развитие на личността. Магдалена Герева внася впечатляващо широк поглед, обхващащ не само задълбочен анализ на психологическите дименсии, а и щрихи, свързани с проследяване на философските корени в проследяване на измеренията на щастието и благополучието. Диференцира възгледите и изтъква допирните точки, обвивайки ги в интегративна рамка на взаимодействието личност-среда.

В приложен план докторантката поставя фокус и върху мястото на арттерапията и изкуствата като основа за креативността, стимулиране на творческата насоченост и преживяване и себеусещане по нов начин за повишаване на процъфтяването и отделя детайлно внимание на терапията и терапевтичните ефекти.

Втора глава описва целта, задачите, хипотезите, изследваните лица и използваните инструменти. Целта е ясно определена и операционализирана в конкретни задачи, обвързани с издигнатите хипотези. Посоката на

търсене е на връзки между психологичния тип и творческата мотивация, между творческата мотивация и процъфтяването, като докторантката предполага и различие в психологичните типове и изразеност на индивидуалното и социалното процъфтяване в изследваните групи творци в зависимост от сферата на изкуство. Тя насочва интереса си към изследвани лица с изразен артистичен профил в търсене на отговор на въпроса какво стои в основата на мотивацията и кои са общите моменти и различията при четири форми на изкуство – танцово изкуство, литература и творческо писане, музиканти и певци и визуални артисти, като включва 308 участници и в допълнение 10 изтъкнати творци. Извадката е балансирана по групи с превес на жените и участниците под 40 г. по възраст.

Трета глава съдържа анализ и интерпретация на получените резултати. Докторантката последователно описва резултатите за всяка една от четирите категории артисти - психологичен тип, мотивация и процъфтяване. Очертани са различни профили и специфика на връзките в зависимост от формата на изкуство.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научната новост може да се очертае в изследователски план в извеждане на връзките между креативността и процъфтяването. Висока значимост има теоретичното изследване и обединяване на класически и нови подходи към разглеждането на креативността, творческата мотивация и себеактуализацията. Нов момент в изследването на Магдалена Герева е изучаването на недостатъчно разработените въпроси за връзките между креативността и процъфтяването и извеждането на специфика в профилите на творци от различни сфери на изкуството. Това отваря възможности за включване на резултатите в академични дисциплини, доразгръщане на базата данни с анализи и приложение в изследователски и консултативен и терапевтичен план. Приемам приносите, които се отнасят до научната, методическата, академичната и практическата приложимост на резултатите.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила шест публикации, които са излезли от печат и са свързани с темата на дисертационния труд. Пет от тях са самостоятелни, а една в съавторство. Извън тях има още една публикация в съавторство.

9. Лично участие на докторантката

Считам, че получените резултати и формулираните приноси са лично дело на докторантката, като личи и обвързаността им с нейното академично и професионално развитие.

10. Автореферат

Авторефератът обхваща 43 страници страници и отговаря на изискванията, като отразява основните резултати, реализирани в дисертационното изследване.

11. Критични забележки и препоръки

В технически план може да се помисли за съкращение на теоретичната част, подробното описание на адаптацията на описаните методи извън това изследване и части, които описват подробно процедурата на обработване на данните, без да са информативни. Съдържанието на 3 глава, параграфи 2, 3, и 4 може да бъде без разделяне на подпараграфи. Има допусната техническа грешка в авторството на модела на стр. 8 в автореферата и стр. 35 в дисертационния труд, както и в номерацията на таблиците и фигурите в автореферата и в дисертационния труд не са последователни, а като цяло № 48 е посочена 2 пъти, № 21 не се открива. Не е ясно защо има разграничение на схеми и фигури. Моделът на изследване на фиг. 1 не е достатъчно ясен. Някои таблици не са информативни и могат да се съкратят (22, 27 и аналогичните по групи). Процентите, показани и по редове и колони в кръстосаните таблици, затрудняват възприемането.

Препоръка може да се отправи за обработката на резултатите. В момента отсъстват статистически анализи, които биха открили значимите разлики в разпределението на психологическите типове в четирите съпоставяни групи изследвани лица, влиянието на психологическите типове върху процъфтяването и мотивацията, както и на индивидуалните променливи и в посока включването на контролна група извън ангажираните в областта на изкуството и културата в бъдещи изследвания.

12. Лични впечатления

Личните ми впечатления са базирани единствено на представените за рецензиране материали, но ми дават основание да заключа, че Магдалена Герева е целенасочен изследовател със собствена визия, много широка култура и изследователска компетентност. От автобиографията и съдържащата се в нея информация става ясна последователността в интересите и разширяването им.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Личното ми мнение и препоръка е за доразвиване на представеното дисертационно изследване в две посоки – допълнителна обработка и

анализ на множеството данни и издаването на монографичен труд, който би бил полезен за специалисти, студенти и по-широк кръг читатели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа резултати, които представляват оригинален принос в науката, отварят врати за бъдещи проучвания в областта и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Факултета по Педагогика, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката има висока изследователска мотивация и умение за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено в рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Магдалена Милкова Герева в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, Докторска програма: „Педагогическа и възрастова психология“.

17.01.2023 г.

Рецензент:

проф. д-р Маргарита Бакрачева